

LIKVIDÁCIA DŔKAZOV ZO STRANY PÁCHATEĽOV TRESTNEJ ČINNOSTI A PRINCÍP NEMO TENETUR SE IPSUM ACCUSARE

DISPOSAL OF EVIDENCE BY PERPETRATORS OF CRIME AND THE PRINCIPLE OF NEMO TENETUR SE IPSUM ACCUSARE

JUDR. MATÚŠ HARKABUS
GENERÁLNA PROKURATÚRA SR
MEDZINÁRODNÝ ODBOR
E-MAIL: MATUS.HARKABUS@GMAIL.COM

KĽÚČOVÉ SLOVÁ:

dôkazy, krivá výpoveď, hospodárska kriminalita, poskytnutie dôkazov proti sebe samému, trestné stíhanie, zákaz donucovania k sebaobviňovaniu

KEY WORDS:

evidence, false statement, economic criminality, self – incrimination, criminal prosecution, privilege against self – incrimination

ABSTRAKT:

Autor sa v príspevku stručne zaoberá základnou charakteristikou princípu zákazu donucovania k sebaobviňovaniu a jeho často nesprávnou aplikáciou na prípady, keď páchatel trestného činu oznámi vymyslený trestný čin, v dôsledku ktorého malo dôjsť k strate dôkazov použiteľných proti nemu.

ABSTRACT/SUMMARY:

The author in the presented article briefly characterizes the principle of the privilege against self – incrimination, and its incorrect application in cases, where a perpetrator of the crime falsely makes a criminal complaint with regard to an alleged offence due to which, the evidence against him is thought to have been lost.

Pri trestnom stíhaní a vyšetrovaní ekonomickej trestnej činnosti, najmä trestnej činnosti v daňovej oblasti, sa orgány činné v trestnom konaní často stretávajú s konaním podozrivých a obvinených osôb, ktorým sa snažia zatajiť existenciu dôkazov, najmä účtovných dokladov, väčšinou fingovaním ich straty alebo odcudzenia. Účtovná dokumentácia daňového subjektu predstavuje väčšinou jeden z kľúčových dôkazov voči páchatelovi daňového alebo iného hospodárskeho trestného činu.

Konanie, ktorým sa páchatel takéhoto deliktu zbavuje dôkazov v snahe zakryť alebo sťažiť preukázanie vlastnej trestnej činnosti je preto veľmi škodlivé vo vzťahu k účelu trestného konania právne vyjadreného v ustanovení § 1 Trestného poriadku.¹ Veľmi častým spôsobom zakrývania existencie takýchto dôkazov je oznámenie o fiktívnej krádeži účtovných dokladov, väčšinou (ale nielen) zo zaparkovaného motorového vozidla. V praxi sa vyskytujú aj prípady, keď sa podarí preukázať fiktívnosť takto oznámeného konania. Bohužiaľ, v týchto situáciách sa často stretávame

¹ § 1 Trestného poriadku znie: „Trestný poriadok upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb“.

s neadekvátnou, resp. nesprávnou reakciou orgánov činných v trestnom konaní, keď na konanie osoby nepravdivo oznamujúcej krádež vlastných účtovných dokladov nevedia správne a zákonne aplikovať príslušné normy trestného práva a vyvodit' trestno-právnu zodpovednosť voči takejto osobe. Problémy v tomto smere spôsobuje najmä nesprávne vyhodnotenie všeobecne uznávaného princípu zákazu donucovania k sebaobviňovaniu.

Účelom tohto príspevku je preto na veľmi konkrétnej situácii ilustrovať správny a zákonný postup orgánov činných v trestnom konaní s poukazom na aplikáciu princípu zákazu donucovania k sebaobviňovaniu a jeho dôsledky, a to vo vzťahu k fiktívnym oznámeniam o údajnom trestnom čine, v dôsledku ktorého malo dôjsť k strate dôkazov potrebných v inom trestnom konaní z pohľadu trestného stíhania pre trestný čin krivej výpovede a krivej prisahy podľa § 346 Trestného zákona. I keď cieľom tohto príspevku nie je vyčerpávajúci a úplný popis použitia a dôsledkov zákazu donucovania k sebaobviňovaniu, na úvod považujem za dôležité stručne charakterizovať zakotvenie a niektoré dôsledky tohto princípu, a to najmä pre účely charakterizovania jeho komplexnosti a mnohosti presahov na trestné konanie ako také.

Princíp *nemo tenetur se ipsum accusare* (ďalej len skrátené „*nemo tenetur*“) je súčasťou právnych poriadkov demokratických štátov, ako aj niektorých ľudskoprávnych medzinárodných dokumentov.

Výslovné zakotvenie tohto princípu nachádzame v čl. 14 ods. 3 písmeno g/ Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý stanovuje ako jednu z minimálnych záruk pre každého obvineného z trestného činu, že nesmie byť nútený svedčiť proti sebe alebo priznať vinu.²

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) výslovné zakotvenie princípu *nemo tenetur* neobsahuje. Európsky súd pre ľudské práva však už uznáva tento princíp ako súčasť konceptu spravodlivého procesu v zmysle čl. 6 ods. 1 Dohovoru.³

Vysvetlenie chápania princípu *nemo tenetur* Európskym súdom pre ľudské práva (ďalej len ESĽP) môžeme nájsť napríklad v rozsudku Veľkej komory ESĽP vo veci *Jalloh proti Nemecku*: „Pokiaľ ide o použitie dôkazov získaných porušením práva obvineného nevypovedať alebo porušením výsady nebyť donucovaný k sebaobviňovaniu, súd poznamenáva, že ide o medzinárodne uznávané štandardy, ktoré tvoria jadro pojmu spravodlivý proces podľa článku 6 (Dohovoru – pozn. autora). Ich ráciu spočíva okrem iného v ochrane obvineného proti nezákonnému donucovaniu k výpovedi príslušnými orgánmi, čo prispieva k predchádzaniu nesprávnemu výkonu spravodlivosti a napĺňaniu cieľov článku 6. Právo neobviňovať sám seba predpokladá, že obžaloba v trestnej veci sa bude snažiť preukázať vinu obvineného bez uchýlenia sa k dôkazom získaným donucovaním alebo nátlakom napriek vôli obvineného.“⁴

ESĽP sa aplikáciou princípu *nemo tenetur* zaoberal vo viacerých rozhodnutiach, pričom túto zásadu skúmal z rôznych aspektov. V oblasti daňových trestných činov je podnetnou a zaujímavou skupina judikátov reprezentovaná najmä rozhodnutiami vo veciach *Funke proti Francúzsku* a *J.B. proti Švajčiarsku*.⁵ Z týchto rozhodnutí, okrem iného, vyplýva, že princíp *nemo tenetur* chráni podozrivého aj pred nútením k poskytnutiu listinných dôkazov proti sebe samému v administratívnom konaní a následným použitím takýchto dokumentov v rámci trestného konania. Súd v rozhodnutí *Saunders proti Spojenému kráľovstvu* uzavrel, že výsady vyplývajúce z princípu

² Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach bol v bývalej ČSSR publikovaný pod č. 120/1976 Zb.

³ K tomu pozri Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: ORAC, 2002, s. 185-190.

⁴ Rozsudok ESĽP vo veci *Jalloh proti Nemecku* z 11. júla 2006, číslo sťažnosti 54810/00, odsek 100 – pracovný preklad autora.

⁵ Rozsudky ESĽP vo veci *Funke proti Francúzsku* z 25. februára 1993, číslo sťažnosti 10828/84 a vo veci *J.B. proti Švajčiarsku* z 03. mája 2001, číslo sťažnosti 31827/96.

nemo tenetur sa vzťahujú aj na nepoužiteľnosť svedeckej výpovede získanej v priebehu predchádzajúceho správneho konania pod hrozbou trestnej sankcie v nasledujúcom trestnom konaní.⁶

ESLP považuje princíp zákazu donucovania k sebaobviňovaniu za úzko prepojený s právom obvineného nevytvárať a prezumpciou nevinu (čl. 6 ods. 2 Dohovoru). Na toto prepojenie nadväzuje aj pravidlo, podľa ktorého súd nemôže použiť mlčanie obvineného ako dôkaz podporujúci záver o jeho vine. „Nie je možné zhodnotiť, aký psychologický efekt bude mať mlčanie obvineného na úvahu sudcu. V praxi však toto pravidlo znamená, že odôvodnenie rozsudku sa nesmie odvolávať na mlčanie obvineného, ako podporný faktor skutočností, ktoré svedčia proti nemu.“⁷

Obdobné závery však neformuluje ESLP absolútne a pripúšťa z nich výnimky. Jedným z hlavných rozhodnutí v oblasti vyvodzovania dôsledkov z mlčania obvineného je prípad *John Murray proti Spojenému kráľovstvu*.⁸ Išlo o prípad odsúdenia sťažovateľa v rámci trestného stíhania teroristických trestných činov páchaných IRA v Severnom Írsku. Konkrétne sťažovateľovi sa kládlo za vinu neoprávnené zadržovania príslušníka IRA, ktorého iní členovia IRA považovali za policajného informátora. Sťažovateľ sa nachádzal v čase oslobodzovacej policajnej akcie v dome, kde bola táto osoba zadržovaná. Po zadržaní bol sťažovateľ poučený v zmysle príslušnej britskej protiteroristickej legislatívy, okrem iného aj tom, že nemusí vypovedať, ak si tak neželá, avšak ak sa nezmiene o fakte, na ktorý sa bude odvolávať pri svojej obhajobe na súde, môže byť toto jeho mlčanie hodnotené ako podporný dôkaz proti nemu. Obvinený počas celého konania nevytvárať a bol odsúdený aj na základe toho, že dôveryhodne nevytvárať svoju prítomnosť v dome, kde bol poškodený zadržovaný. ESLP vo vzťahu k vyvodzovaniu usvedčujúcich záverov z mlčania obvineného rozhodol vo Veľkej porote, že právo obvineného na spravodlivé súdne konanie v zmysle čl. 6 ods. 1, ods. 2 Dohovoru porušené nebolo, a to pomerom hlasov 14 ku 5. Súd pritom uviedol, že i keď v prípade bola prítomná istá miera donútenia, toto nebolo z hľadiska dôkaznej situácie rozhodujúce a existovali dostatočné procesné záruky najmä v podobe už opísaného zákonného poučenia sťažovateľa.

Na prelomové rozhodnutie vo veci *John Murray* nadviazali rozhodnutia ESLP vo veciach *Averill proti Spojenému kráľovstvu* a *Condrón proti Spojenému kráľovstvu*.⁹

Príkladom rozhodnutia ESLP v oblasti vyvodzovania nepriaznivých záverov pre obvineného z jeho mlčania v kontinentálnom právnom systéme je vec *Telfner proti Rakúsku*,¹⁰ kde súd dospel k záveru o porušení práva sťažovateľa na prezumpciu nevinu podľa čl. 6 ods. 2 Dohovoru, a to najmä z dôvodu nedostatočnosti iných nepriamych dôkazov proti nemu.¹¹

Ďalšou oblasťou, ktorou sa zaoberal ESLP v oblasti princípu *nemo tenetur*, je prípustnosť získavania dôkazov z tela podozrivých a obvinených osôb (krv, moč, vzorky na analýzu DNA a pod.). Vhodným príkladom v tejto oblasti je už citované rozhodnutie Veľkej komory ESLP vo veci *Jalloh proti Nemecku*. Išlo o prípad, keď obvinenému bol podaný prostriedok na zvracanie proti jeho vôli, aby

⁶ Rozsudok ESLP vo veci *Saunders* proti Spojenému kráľovstvu z 17. decembra 1996, číslo sťažnosti 19187/91.

⁷ Trechsel, S., Summers, S.: *Human rights in criminal proceedings*. Oxford: Oxford scholarship online, 2010, s. 356, (pracovný preklad autora).

⁸ Rozsudok ESLP vo veci *John Murray* proti Spojenému kráľovstvu z 08. februára 1996, číslo sťažnosti 18731/91.

⁹ Rozsudky ESLP vo veci *Averill* proti Spojenému kráľovstvu z 06. júna 2000, číslo sťažnosti 36408/97 a vo veci *Condrón* proti Spojenému kráľovstvu z 02. mája 2000, číslo sťažnosti 35718/97.

¹⁰ Rozsudok ESLP vo veci *Telfner* proti Rakúsku z 20. marca 2001, číslo sťažnosti 33501/96.

¹¹ K tomu pozri Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: ORAC, 2002, s. 189.

ten vyvrátil drogy, ktoré predtým prehltol. Súd uzavrel, že takýto postup je v rozpore so zákazom mučenia v zmysle čl. 3 Dohovoru a s právom obvineného na spravodlivý proces v zmysle čl. 6 Dohovoru. Súd v odôvodnení rozsudku zároveň uviedol (ako to už uviedol aj vo veci *Saunders*), že princíp *nemo tenetur* sa nevzťahuje na získavanie telesných vzoriek, ktoré existujú nezávisle od vôle obvineného (krv, vlasy, moč, a pod.), i keď je vykonané istou formou donútenia. Tieto prípady sú však odlišujú od veci *Jalloh*, jednak tým, že v tomto prípade nebola získavaná vzorka z tela obvineného ale iný dôkaz a povahou donútenia, keď sťažovateľovi bol podaný chemický prostriedok spôsobujúci patologickú reakciu v tele a bola mu do tráviaceho mechanizmu zavedená tuba, cez ktorú drogy vyvrátil.¹²

V Ústave Slovenskej republiky, ani v Listine základných práv a slobôd nenachádzame výslovné zakotvenie zákazu donucovania k sebaobviňovaniu, avšak táto zásada sa dá odvodiť od všeobecného práva obvineného odoprieť výpoveď.¹³

Princíp *nemo tenetur* je zakotvený aj v našom trestnoprosesnom kódexe, keď § 121 ods. 1 druhá veta Trestného poriadku stanovuje, že k výpovedi ani k priznaniu nesmie byť obvinený **nijakým nezákonným spôsobom donucovaný** a pri výsluchu treba rešpektovať jeho osobnosť.

Je zjavné, že medzinárodná a vnútroštátna právna úprava nemá na mysli len priame fyzické donútenie obvineného k sebausvedčujúcej výpovedi, ale opísaná zásada sa vzťahuje aj na prípady nepriameho donucovania k výpovedi, najmä prípady, ak je podozrivá osoba (v akomkoľvek druhu konania alebo procesnom postavení nútená poskytnúť dôkazy svedčiace proti nej pod hrozbou sankcie (napríklad poriadkovej alebo inej pokuty).

Môžeme teda konštatovať, že princíp *nemo tenetur* je všeobecným princípom v rámci trestného konania, ktorý je uznávaný ako súčasť práva obvineného na spravodlivý proces. Dôkazy, ktoré by boli získané nezákonným donucovaním k sebaobviňovaniu zo strany štátnych orgánov sú neprípustné a nemôžu slúžiť ako základ pre uznanie viny obvineného.

Zákazom donucovania k sebaobviňovaniu sa zaoberali aj sudy v bývalej ČSSR. Medzi najznámejšie judikáty vzťahujúce sa k tejto problematike môžeme zaradiť **judikáty publikované pod číslami Rt 25/1969 a Rt 53/1974.**

V prvom prípade ide o rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR, sp. zn. 5 Tz 71/68, ktorý jasným a nepochybným spôsobom vymedzil aplikáciu princípu *nemo tenetur* nielen na osoby, ktoré sa nachádzajú v procesnom postavení obvineného, ale aj na osoby, ktoré vypovedajú v procesnom postavení svedka ohľadne vlastnej trestnej činnosti. Podľa právnej vety tohto rozhodnutia osoba, ktorá spáchala trestný čin, sa nepravdivou svedeckou výpoveďou ohľadne tohto svojho trestného činu nedopúšťa trestného činu krivej výpovede podľa § 175 (vtedy účinného) Trestného zákona, a to ani vtedy, ak bola riadne poučená o práve odoprieť výpoveď podľa § 100 ods. 2 (vtedy účinného) Trestného poriadku. Trestné stíhanie takejto osoby, aj keď vo veci nebola obvineným, by bolo v rozpore s § 91 ods. 1 (vtedy účinného) Trestného poriadku, podľa ktorého obvinený nesmie byť k výpovedi alebo priznaniu žiadnym spôsobom donucovaný, pretože sankcia za trestný čin krivej výpovede by predstavovala neprípustné donucovanie k pravdivej výpovedi.

¹² K tomu pozri rozsudok ESLP vo veci *Jalloh* proti Nemecku z 11. júla 2006, číslo sťažnosti 54810/00, odseky 113 – 115.

¹³ Podľa čl. 40 ods. 4 Listiny základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb.): „Obvinený má právo odoprieť výpoveď; tohto práva ho nemožno nijakým spôsobom pozbaviť.“ (Obdobne aj čl. 50 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky – ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov).

V druhom prípade ide o rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR, sp. zn. 3 To 2/74 a týka sa zatajenia príjmu pochádzajúceho z trestnej činnosti v daňovom priznaní. Trestné stíhanie pre trestný čin spočívajúci v skrátaní dane z príjmu dosiahnutého trestnou činnosťou je podľa tohto rozhodnutia neprípustné, pretože páchatel by tým bol nepriamo nútený k oznámeniu svojej vlastnej trestnej činnosti, čo je v rozpore so zásadou zákazu donucovania k sebaobviňovaniu.

K princípu *nemo tenetur* existuje aj bohatá judikatúra českého Najvyššieho a Ústavného súdu, z ktorej je možné čerpať pri riešení problémov v tejto oblasti.¹⁴

Judikáty Rt 25/1969 a Rt 53/1974 sú iste v právnickej obci dobre známe, bohužiaľ treba zároveň aj poznamenať, že ich nepochopenie, resp. nesprávny rozširujúci výklad spôsobujú v praxi problémy orgánom činným v trestnom konaní a pomáhajú páchatelom ekonomickej trestnej činnosti vyhnúť sa akémukoľvek trestnému postihu v prípade likvidácie, resp. zatajovania dôkazov. Takéto konanie páchatelov hospodárskej trestnej činnosti predstavuje postupne už akýsi rozšírený „zvyk“ a orgány vynucovania práva by sa mali začať zaoberať možnosťou jeho zákonného postihu, a to aj v strategickej a taktickej rovine. Je potrebné si uvedomiť, že práve hospodárska a daňová trestná činnosť spôsobuje najväčšie škody štátnemu rozpočtu a pre vytvorenie a udržanie prosperujúcej trhovej ekonomiky je jedným z kľúčových predpokladov aj morálna kvalita podnikateľského prostredia. Orgány činné v trestnom konaní neschopnosťou postihnúť hlavný hospodársky delikt a súvisiace delikty páchatela vysielajú mimoriadne škodlivý signál o obtiažnosti preukazovania tohto typu trestnej činnosti voči potenciálnym páchatelom a tým prispievajú k akejsi istote páchatelov hospodárskej trestnej činnosti, že táto bude len veľmi problematicky postihnutá v prípade likvidácie listinných dôkazov.

Ako už bolo spomenuté, v praxi sa často stáva, že subjekt krátiaci dane v prípade oznámenia začatia výkonu daňovej kontroly krátko po tomto zistení, podá trestné oznámenie, v ktorom uvedie, že mu boli odcudzené všetky účtovné doklady, napr. zo zaparkovaného motorového vozidla. Následne je začaté trestné stíhanie pre prečin krádeže podľa § 212 ods. 2 písm. a/ Trestného zákona, ktoré vyústi do jeho prerušenia v zmysle § 228 ods. 1 Trestného poriadku z dôvodu, že sa nezistili skutočnosti oprávňujúce vykonať trestné stíhanie proti určitej osobe. V priebehu trestného stíhania je oznamovateľ (fiktívny poškodený) vypočúvaný v procesnom postavení svedka – poškodeného po úplnom zákonnom poučení v zmysle príslušných ustanovení Trestného poriadku a aj po poučení o trestných následkoch krivej výpovede (§ 346 Trestného zákona). Pokiaľ ide o fiktívne oznámenie o údajnom trestnom čine, takýto svedok nutne vypovedá nepravdivo o všetkých okolnostiach, ktoré majú podstatný význam pre rozhodnutie. Ak by totižto vypovedal pravdivo, muselo by dôjsť k zastaveniu trestného stíhania v zmysle § 215 ods. 1 písm. a/ Trestného poriadku.

V realite však v týchto prípadoch dochádza, i keď nie príliš často, k preukázaniu fiktívnosti celého trestného oznámenia a získaniu dôkazov, ktoré potvrdzujú, že k oznámenému skutku nikdy nedošlo (napríklad iný svedok vypovedá, že oznámený skutok sa nikdy nestal).

V takomto prípade teda vyvstáva otázka, či je možné osobu podávajúcu osobu vymyslené trestné oznámenie s cieľom zatajiť existenciu potenciálnych dôkazov proti nej v inej trestnej veci a nepravdivo vypovedajúcu v procesnom postavení svedka trestne stíhať, a ak áno, pre aký trestný čin.

---

¹⁴ Podrobnú charakteristiku princípu *nemo tenetur* a jeho vzťah k rekognícii obvineného vykonávanej *in natura* možno nájsť napr. v náleze Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. III ÚS 528/06.

V trestnoprávnej praxi sa bohužiaľ niekedy stretávame s názorom, že trestné stíhanie takejto osoby pre opísané konanie je vylúčené, a to práve s odvolaním sa na zásadu zákazu donucovania k sebaobvineniu. Praktici zastávajúci toto stanovisko formulujú postoj, že ak niekto „kryje“ vlastnú trestnú činnosť, jeho trestné stíhanie najmä pre trestný čin krivej výpovede a krivej prisahy v zmysle § 346 Trestného zákona nie je možné.

Takéto názory je podľa môjho názoru potrebné striktné odmietnuť ako nesprávne a nemajúce oporu v platnom práve.

Pre riešenie nastolenej otázky je dôležité si najskôr ujasniť, pre aké trestné činy prichádza trestné stíhanie v uvedenej situácii do úvahy.

Z povahy veci je vylúčené trestné stíhanie pre trestný čin krivého obvinenia podľa § 345 Trestného zákona, keďže osoba nepravdivo oznamujúca a vypovedajúca k údajnému trestnému činu spáchanému neznámym páchatelom, nikoho konkrétneho z jeho spáchania neobviňuje.¹⁵

Páchatel, ktorý v postavení svedka nepravdivo vypovedá o okolnosti, ktorá má podstatný význam pre rozhodnutie, alebo takúto okolnosť zamlčí sa dopúšťa trestného činu krivej výpovede a krivej prisahy v zmysle § 346 Trestného zákona.

V prípade, ak je takáto krivá výpoveď motivovaná snahou zatajiť dôkazy alebo znemožniť prístup orgánov činných v trestnom konaní ku nim, za splnenia ďalších zákonných podmienok prichádza do úvahy aj trestné stíhanie pre zločin marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. b/ Trestného zákona.¹⁶

Najskôr je vhodné ujasniť si, čo vlastne znamená princíp zákazu donucovania k sebaobvineniu a jeho správne chápanie. **Jadrom tohto princípu nie je samotné sebaobvinenie (alebo poskytnutie dôkazov proti sebe samému), ktoré ako také neprípustné nie je, ale donucovanie k nemu zo strany štátnych orgánov.** Toto donucovanie nemusí mať priamo formu fyzického nezákonného donucovania, ale aj formu nepriamu, napríklad v podobe sankcie hrozacej tomu, kto sám seba odmieta usvedčovať z trestnej činnosti. Ako už bolo spomenuté takáto hrozba môže byť nastolená nebezpečenstvom trestného stíhania pre trestný čin skrátenia dane pri nepodaní daňového priznania alebo hrozbou trestného stíhania pre krivú výpoveď pri nepravdivej svedeckej výpovedi.

Kde sa teda nachádza hranica, ktorá určuje kritériálny základ pre rozhodnutie, či je prípustné trestné stíhanie osoby pre trestný čin krivej výpovede pri „krytí“ vlastnej trestnej činnosti nepravdivou svedeckou výpoveďou?

Podľa môjho názoru, jedinou rozumnou a zákonnou možnosťou pre „nakreslenie“ takejto hranice musí byť rámec trestnej veci, v ktorej sa osoba bráni proti podozreniam zo strany štátnych orgánov, či už v procesnom postavení obvineného alebo svedka. Je zrejmé, že v trestnej veci, v ktorej je začaté trestné stíhanie smerujúce k preukázaniu viny určitej osoby, táto osoba má, a musí mať, možnosť brániť sa aj nepravdivou svedeckou výpoveďou. Ak je teda napr. štatutárny orgán daňového subjektu vypočúvaný ako svedok k daňovej trestnej činnosti, z ktorej je podozrivý, hrozba sankciou pre trestný čin krivej výpovede by bola v rozpore so zásadou *nemo tenetur*. Je potrebné si uvedomiť, že osoba nerozhoduje o procesnom postavení, v ktorom bude vypočúvaná. Aj z tohto dôvodu by nebolo spravodlivé vnucovať povinnosť vypovedať pravdu podozrivému, len

¹⁵ Prečinu krivého obvinenia sa podľa § 345 ods. 1 Trestného zákona dopustí ten, kto iného ľživo obviní z trestného činu v úmysle mu privodiť trestné stíhanie.

¹⁶ Zločinu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. b/ Trestného zákona sa dopustí ten, kto v konaní pred súdom alebo v trestnom konaní falšuje, pozmení alebo marí dôkaz, alebo bráni v získaní dôkazu.

z dôvodu jeho formálneho postavenia ako svedka, a nie ako obvineného, ktorý takúto povinnosť nemá.¹⁷ Len z dôvodu rozdielu medzi procesným postavením svedka a obvineného nemožno postih pre trestný čin krivej výpovede a krivej prísahy vystavať na samotnom konštatovaní, že svedok bol poučený o práve odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe.¹⁸

Tieto úvahy však neznamenajú, že podozrivý, ktorý je vypočúvaný ako svedok (Trestný poriadok formálnu procesnú výpoveď podozrivého neupravuje s výnimkou okrajovej úpravy pri zadržanej osobe), a aj obvinený, môžu vypovedať akokoľvek a sú chránení pred trestným stíhaním vyplývajúcim z možného obsahu výpovede. Som presvedčený o tom, že v prípade, ak takáto osoba napr. iného ľživo obviní z trestného činu, z ktorého je podozrivá alebo obvinená, aj praktici, ktorí zastávajú hore uvedený nesprávny názor nebudú namietajú, že za splnenia všetkých zákonných podmienok, prichádza do úvahy vyvodenie trestnej zodpovednosti voči nej pre trestný čin krivej výpovede. Obdobná situácia môže nastať aj u iných potenciálne obsahom výpovede spáchatelných trestných činov (napr. trestný čin ohovárania, nebezpečného vyhrážania, a pod.).

Aplikácia princípu *nemo tenetur* teda nie je neobmedzená v tom zmysle, že podozrivý z trestného činu môže vypovedať beztrestne akokoľvek, aby zakryl svoju trestnú činnosť, a to ani v prípade, ak môže beztrestne vypovedať nepravdivo v procesnom postavení svedka. Princíp *nemo tenetur* ani nemožno použiť na odôvodnenie nepostihnúť hore uvedených trestných činov. Základný rozdiel medzi aplikáciou princípu *nemo tenetur* pri nemožnosti trestného postihu pre trestný čin krivej výpovede a iných trestných činov, ktoré mohli byť výpoveďou spáchané je možné vyjadriť nasledovne:

Povinnosť svedka vypovedať pravdu je trestnoprávne vynucovaná zo strany štátu práve ustanovením a trestnom čine krivej výpovede a krivej prísahy v osobitnej časti Trestného zákona. Zároveň, pravdivá výpoveď osoby, ktorá sa dopustila trestného činu je jej sebaobvinením a poskytnutím dôkazov proti sebe samému. Ak by bol možný postih takejto osoby pre trestný čin krivej výpovede a krivej prísahy, samotná hrozba takejto postihu je donucovaním k poskytnutiu dôkazov proti sebe samému. Hrozba postihu napr. pre trestný čin krivej výpovede, ohovárania, nebezpečného vyhrážania, však takýto „donucovací“ potenciál v sebe neobsahuje, **pretože sa neviaže na povinnosť vypovedať pravdu.** Je záležitosťou slobodnej vôle podozrivého, ktorý vypovedá ako svedok, a aj obvineného, aký spôsob obrany zvolí. Prípadným trestnoprávnym postihom takýchto konaní **štát nijako nedonucuje podozrivého**, ktorý sa dopustil trestného činu, k poskytnutiu dôkazov proti sebe, **pretože nevyžaduje od neho pravdivú výpoveď**, ktorá znamená usvedčenie podozrivého ním samým.

Je dôležité si uvedomiť, že štát nemôže hrozbou trestnej sankcie donucovať podozrivého vypovedať pravdivo, avšak rezignácia na trestnú sankciu pri iných trestných činoch, ktoré môžu byť výpoveďou podozrivej alebo obvinenej osoby spáchané, by znamenala čiastočnú rezignáciu na funkciu ochrany práv a oprávnených záujmov iných subjektov prostredníctvom trestného práva.

Od vyššie opísaných situácií je potrebné odlišiť **aktívne páchanie trestných činov podozrivou osobou alebo obvineným** v úmysle zatajiť usvedčujúce dôkazy, prípadne tieto ovplyvniť. K takýmto praktikám dochádza pomerne často. Je všeobecne akceptovanou skutočnosťou, že v prípade, ak sa obvinený alebo podozrivý dopúšťa trestnej činnosti v úmysle pôsobiť na svedkov, zničiť alebo

¹⁷ Aj ESLP nepovažuje pri uplatňovaní princípu *nemo tenetur* za dôležitú skutočnosť, či osobe bolo formálne vznesené obvinenie podľa vnútroštátneho práva – k tomu pozri najmä rozsudok ESLP vo veci *Serves* proti Francúzsku z 20. októbra 1997 číslo sťažnosti 82/1996/671/893.

¹⁸ § 130 ods. 2 Trestného poriadku.

falšovať dôkazy, do úvahy prichádza celá škála trestných činov, pre ktoré môže byť stíhaný. Zrejme nikto nebude spochybňovať fakt, že takúto osobu je potrebné trestne stíhať, ak napríklad násilím pôsobí na svedkov (zločin marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. d/ Trestného zákona) alebo falšuje verejnú listinu (trestný čin falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352 Trestného zákona). Vo všetkých týchto prípadoch páchateľ aktívne pácha trestnú činnosť, aby „zakryl“ svoju už vykonanú trestnú činnosť. **Takisto je tomu aj v prípade, keď páchateľ nepravdivo oznámi odcudzenie listín, ktoré môžu poslúžiť ako dôkaz proti nemu a následne krivo k tomuto vymyslenému skutku vypovedá.** Vo všetkých týchto prípadoch ide o vybočenie z medzí riadnej obhajoby a prichádza do úvahy trestné stíhanie. Jedna z najväčších slabín argumentačného postoja proti trestnému stíhaniu pre krivú výpoveď v týchto situáciách spočíva práve v nemožnosti stanoviť hranicu, pre ktoré trestné činy spáchané v úmysle zakryť dôkazy páchateľa stíhať, a pre ktoré nie. **Kľúčovým je fakt, že trestným stíhaním pre trestný čin aktívne spáchaný páchateľom v úmysle zatajiť alebo manipulovať dôkazy, štát nijako páchateľa nenúti poskytnúť dôkazy proti sebe.** Trestné stíhanie je vedené až následne (teda po zmarení, ovplyvnení alebo sfalšovaní dôkazov alebo pokuse takéhoto konania) za účelom preukázať naplnenie skutkovej podstaty niektorého z trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona.

Vybočenie z medzí nutnej obhajoby vo vzťahu k aplikácii princípu *nemo tenetur* veľmi presvedčivo vysvetlil Najvyšší súd Českej republiky v rozhodnutí týkajúcom sa falšovania verejnej listiny, a to aj v súvislosti s už citovaným judikátom Rt 25/1969.¹⁹ Išlo o prípad, keď dovolateľ bol odsúdený pre trestný čin falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, ktorý spáchal falšovaním, resp. používaním falošného maturitného vysvedčenia potvrdzujúceho dosiahnutie stredoškolského vzdelania. V rámci podania vysvetlenia v tejto trestnej veci (teda v čase, keď bol podozrivý zo spáchania trestného činu) sám pri výsluchu na svoju obhajobu predložil ešte ďalší exemplár falošného vysvedčenia z druhého ročníka tejto strednej školy, aby tým preukázal reálnosť štúdia. Súdni nižšieho stupňa bol uznaný za vinného z oboch uvedených skutkov, respektíve čiastkových útokov. V podanom dovolaní, okrem iného, argumentoval porušením svojho práva na obhajobu a aj skutočnosťou, že odsúdenie je v rozpore so zásadou zákazu donucovania k priznaniu alebo výpovedi, pričom analogicky použil práve judikát Rt 25/1969. Najvyšší súd ČR jeho argumentáciu neprijal s odôvodnením: „ Právo na obhajobu je celkom iste jedným zo základných a nepochybných práv obvineného, avšak aj toto právo má svoje medze, ktoré nemôžu byť prekročené práve spáchaním ďalšieho trestného činu. Nepriliehavým je aj odkaz dovolateľa na rozhodnutie Najvyššieho súdu č. R 25/1969, pretože porovnávané situácie nie sú zhodné. Zatiaľ čo v zmieňovanom rozhodnutí páchateľ trestného činu v pozícii svedka v trestnej veci trval na svojej verzii skutkového deja (krivo vypovedal), aby sám seba nevystavil trestnému stíhaniu (teda iba pasívne trval na svojej výpovedi), dovolateľ vyvíjal aktívnu činnosť, ktorá sa vyznačovala znakmi jemu prisudzovaného trestného činu a pokračoval tak v trestnej činnosti, pre ktorú bol stíhaný. Konanie tak vybočilo z riadnej obhajoby a došlo ním k naplneniu skutkovej podstaty trestného činu.“ (pracovný preklad autora z českého jazyka).

Najvyšší súd ČR v tejto veci veľmi pedantne vymedzil hranicu medzi riadnou obhajobou, trestné stíhanie ktorej je nepochybne porušením zákazu donucovania k sebaobvineniu, a aktívnym konaním poškodeného vyznačujúcim sa znakmi trestného činu, ktoré vybočuje z medzí riadnej obhajoby a je ho potrebné trestne stíhať. **Táto hranica spočíva práve v rozdiel medzi pasívnym „bránením“ sa páchateľa v akomkoľvek procesnom postavení a aktívnym páchaním trestnej činnosti za účelom potvrdenia svojej obhajoby, prípadne zmarenia dôkazov.**

¹⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 3Tdo 937/2011 z 24. 08. 2011.

Pre praktikov by nemala byť mätúcou skutočnosť, že aktívne konanie páchatela spočíva práve v krivej výpovedi k ním oznámenému vymyslenému trestnému činu, ktorým mali byť odstránené dôkazy. Opísaný rozdiel je plne aplikovateľný aj v týchto prípadoch a na uvedených záveroch sa právnou kvalifikáciou aktívne spáchaného trestného činu nič nemení.

Opätovne považujem za potrebné zdôrazniť, že trestným stíhaním páchatela pre takúto aktívnu trestnú činnosť ho štát nijakým spôsobom nenúti poskytnúť dôkazy proti sebe.

Judikát Rt 25/1969 sa síce týka trestného činu krivej výpovede, ale úplne v iných súvislostiach oproti analyzovaným prípadom. Princípy, ktoré vysvetlil a dovodil ESĽP stručne opísané v úvode príspevku takisto nie sú na analyzovanú situáciu aplikovateľné, keďže sa netýkajú aktívneho páchania trestnej činnosti osobou, ktorá sa tým snaží zakryť alebo sťažiť odhalenie iného už spáchaného trestného činu a uplatňovanie princípu *nemo tenetur* vo vzťahu k sebausvedčovaniu páchatela pri tomto pôvodne spáchanom trestnom čine.

Na základe hore uvedeného je možné uzavrieť, že trestné stíhanie páchatela krivo vypovedajúceho k vymyslenému skutku, ktorý oznámil v úmysle zatajiť dôkazy svedčiace proti nemu, pre trestný čin krivej výpovede a krivej prisahy podľa § 346 Trestného zákona neporušuje zákaz donucovania k sebaobviňovaniu a je v súlade so zákonom.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY:

1. Zákon č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon), v znení nesk. Predpisov.
2. Zákona č. 301/2005 Z.z. (Trestný poriadok), v znení nesk. Predpisov.
3. Repík B.: Evropská úmluva o ľudských právach a trestní právo. Praha: ORAC, 2002.
4. Trechsel, S., Summers, S.: Human rights in criminal proceedings. Oxford: Oxford scholarship online, 2010.
5. Listina základných práv a slobôd (ústavný zákon č. 23/1991 Zb.).
6. Ústava Slovenskej republiky (ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení nesk. predpisov).
7. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (publikovaný pod č. 120/1976 Zb.).
8. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (publikovaný pod č. 209/1992 Zb.).